

Mossèn Bartomeu Barceló i Tortella: de la trona a l'exili, passant per la presó

Text > **JOAN BARBARÀ**, estudiós de la cultura

Fotos > **ARXIU DE JOAN BARBARÀ**

Aviat farà cent anys del sermó que mossèn Bartomeu Barceló i Tortella va fer a la catedral de Girona per la diada del Dilluns Sant. Aquella prèdica del 6 d'abril de 1925 va quedar enregistrada al cap dels gironins que aquella nit s'aplegaren a la Seu gironina, atès que va acabar malament, amb la detenció, l'empresonament i el posterior exili de l'orador.

En el context de la celebració de les Quaranta Hores de Setmana Santa, Ramon Xifra Riera (cap de Cultura de la Diputació i advocat de Carles Rahola en el judici que el va sentenciar a mort), que aleshores exercia funcions de tresorer de la confraria de Sant Jordi, va ser qui va encarregar el sermó a mossèn Bartomeu, un pare paül mallorquí que exercia el seu ministeri sacerdotal a l'Empordà.

Un bon comunicador

El pare Barceló tenia trenta-set anys, era professor del col·legi dels Pares Paüls de Figueres i tenia fama de ser un bon orador, a més de ser un prevere compromès. Camil Geis, que aleshores acabava els estudis eclesiàstics, va assistir, amb altres companys de curs, a escoltar aquella Hora Santa.

El fill del barber del Pont, poeta incipient, es delia per escoltar l'ora-

>> *Bartomeu Barceló, l'any 1926.*



dor de Felanitx, que aleshores ja era conegut com «el missioner de la santa poesia». Mossèn Bartomeu tenia un verb florit, era un home eloqüent i sabia utilitzar el llenguatge eclesial d'una manera que arribava i colpia els fidels.

Joan Roig i Montserrat, el seu biògraf, diu que, a més, era un enamorat de l'idioma: «Quan parlava s'embriava conscientment de mots; vivia la llengua, l'estimava, maldava per servir-la i donar-li nova vida, i gaudia de la pronúncia fins a tal punt que de vegades vocalitzava d'una manera exagerada com si assaborís els fonemes».

Tot això feia que la gent corregués per escoltar-lo i que on s'anunciés una intervenció seva «s'exhaurissin» ben aviat les localitats.

De deu a onze

L'hora era intempestiva, però això no va ser un obstacle perquè la catedral de Santa Maria s'omplís de feligresos desitjosos de sentir la bona nova de l'evangeli que el pare Bartomeu els havia de comunicar.

A les deu del vespre, el paül de Figueres va pujar a la trona i va encetar l'homilia, que aquell jorn havia estat encomanada a la confraria de Sant Jordi. Els dies següents, altres predicadors es van enfilear a l'ambó comentant la paraula de Déu des de la Seu gironina.

Mossèn Camil Geis, testimoni d' excepció del sermó, donava la seva versió dels fets l'any 1973, en el capítol dedicat a mossèn Bartomeu Barceló, dins la seva famosa sèrie d'articles «Los que me encontré por el camino», publicats a la REVISTA DE GIRONA: «L'orador glosava la passió de Crist, i feia remarcar el seu aparent fracàs, en contrast amb l'aparent triomf dels Grans del món que van desapareixent engolits pels abismes de la Història».

Un discurs abrandat

Mossèn Camil remarca que el predicador era un home compromès amb uns ideals patriòtics: «Ell no s'alçava en defensa d'una classe social determinada, sinó en defensa d'un Poble, amb les seves especials característiques, dins del gran Poble de Déu».

Segons sembla, el discurs va anar agafant volada citant figures cabdals, com ara sant Vicenç de Paül o el beat Ramon Llull, i va arribar al zenit quan



>> Barceló dibuixat per Joan Maimó.

digué «que demanava per al seu poble aquella justícia i aquella llibertat que Crist guanyà a pols per a la humanitat».

El pare Bartomeu no mesurà bé les paraules i s'oblidà, per moments, que estaven en plena dictadura de Primo de Rivera. Encara no feia un mes (12 de març) que el segon marquès d'Estella havia occit la Mancomunitat.

En tot cas, el missioner de Felanitx no es va retractar mai de les seves paraules i, en una carta tramesa al seu biògraf anys després, li confessava que no va ser la poesia la que li va jugar una mala passada, sinó que tots els mots que va articular aquella nit van ser pensats i dits amb plena consciència.

Un sermó amb conseqüències

Entre els assistents a l'Hora Santa n'hi havia alguns que no van pair gaire bé el missatge quaresmal, i van presentar denúncia davant l'Administració competent, que va considerar que el missatge evangèlic proclamat pel pare Bartomeu des de la trona traspassa-

va tots els límits del que era tolerable i que era ofensiu per a l'autoritat i les institucions.

La «justícia» actuà amb alacritat i, aquell mateix vespre intervingué l'autoritat militar. El tinent coronel Cristóbal Fernández Valdés, que al cap d'uns mesos es faria càrrec de l'anomenat «complot del Garraf», va instruir ràpidament el sumari. Va practicar diverses diligències i va decretar, l'endemà mateix, primer la detenció i després presó incomunicada per al predicador mossèn Bartomeu Barceló, per a Lluís Busquets (secretari) i per a Ramon Xifra (tresorer) de la confraria de Sant Jordi, a qui se'ls va fer responsables d'haver organitzat tot el sarau. El *Diari de Girona* publicava, en la seva edició del 19 d'abril, que els ciutadans engarjolats arran dels fets del sermó de la catedral havien estat posats en llibertat amb càrrecs, després d'haver prestat declaració davant el jutge. El predicador, dues jornades abans, i els membres de la confraria, tot just el dia anterior.

GOIGS AL GLORIÓS SANT PAU DE LA CALÇADA DE FIGUERES



(PRIMER CHOR)
Vostres Goigs amb goig sincer
4 Cantem junts en aquest dia
(Tornada)
Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!



-- Cobies --
De primer perseguidor
de l'Església al bres encara
si éreu vent que enllac no para
bé us parà gran resplendor,
fent-vos caure del corcer
qui a Damasc al vol corria.

En bohora hauréu caigut,
cec de llum en hora bona;
una Veu del cel retrona
missatgera de salut:
•Saulus! Saulus! a què ve
perseguir-me en cursa implor?
— Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

Demanau: «Qui sou, Senyor?»
I la veu fa de resposta:
•Sóc Jesús a qui a posta
•vas fent guerra amb afanyor;
•mea, regultzes-dar de fer! —
•contra l'esperó amb follia.

Amb calfreds d'emoció
i estupor que us mig sanglaja:
•Què voleu, Senyor, què faça?
•supliqueu, car, sa unció,
•ap-en-sec, de llop cerver,
•en dolç xai us convertija.
— Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

Jesús-Crist ha contestat,
tro divi dins ta nit bruna:
•Pose't, Pau, d'empus tot d'una,
•marxa i entra a la ciutat,
•que et faran allí saber
•que deus fer per amor mia.

Atxecat que us heu del sol,
veuen vostres ulls de brasa,
nit tallable i fi d'espasa
que hi caurieu-nant sol;
de les mans meçant-vos ve
l'escamot de companyia.

Si éreu con-milicians
vós, i amics i els llurs dimonis,
ara ja bons testimoni
sou del Crist i dels cristians.
Perquè ho sigal el món també
glatireu de nit i dia.
— Puix Calçada vol dir via
guie'ns pel Camí del Bé!

Orb tres dies i endejú
de bevenda i de minestra,
visitat ppu d'un bon mestre,
n'Analís, ja segur
que el qui fou butxi sever
Vas d'ciecció seria.

Al carrer que té per nom
Carrer Dret i 'tà un tal Judes,
Vós trobà, segons rebudes
entresenyas i obra com
vós l'heu vist de lluny per bé
que aixorbat vostre esguarda sia.

Imposant-vos ambdós mans
•Gremà Saulus! (us saluda)
•el qui, en ruta has vist ajuda
•per fitt et porta i com abans
•t'hi veuràs, ungit plà bé
•dels set Doris i Qui els envia.
— Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

Dit i fet, ja t'han caigut
de la vista com escates;
en goig nòdes, t'hi dilates
i el Baptisme havent rebut
Vida Nova te'n pervé,
tot amor i valentia.

Oh l'Herol sens parió
i entre tots vivent miracle!
Com no pendre-us per oracle,
per espill i per guió?
Seguidors us volem ser,
via amunt i smunt fent via!

Per honor de l'Empordà,
fent camí vers Tarragona,
reposeu bella estona
on teniu sant clos i altar:
Deu-nos tot quant ens convé,
més que tot pau i armonia!
— Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

Era actiu vostre repòs,
repòs viu que el foc reclama,
i del vostre verb de flama
vibra encara aquest sant clos;
l'Empordà fou el primer
qui primicies en rebia!

Encara ara ne retruny
si el tramuntanal s'acosta;
si alzi el vent de Pentecosta,
puix que l'eco en porti a lluny
del sermó capdevanter
que de vós l'Espanya oia.

Tal primícia es un honor
que ens obliga a l'avantguarda,
i el mesquí que enreya esguarda,
n'és indigne o bé traidor
a la deixa que ens vaufer
d'apostòlica ardenia.

— Puix, Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

Quanta i quanta invasió
s'obri pas pel Pla, funesta!
l'apostòlica conquesta
és de Dons profusió;
fins l'esclau que us reté
dominà la tirania!

Pels grans béns que n'ha rebut,
noble hèveva de Juncària,
tot Figueres alimària
n'és de viva gratitud;
festa i en son fester
sen s'abrava l'alegria.

Membres d'Ell en bon acord
i amb el Crist en aliança,
us preguem amb confiança,
beneint-vos amb transport;
feu que ens mogui el bon voler
en salut i en malaltia!

Perquè amheu al bon gust
tots llet de gentis humanes
us teixim avut sardanes,
de «flaones» amb regust:
Pel frater amor enter
millor símbol no hi hauria!

A Déu Pare la llor,
i a Déu Fill l'honor i encara,
a l'Amor del Fill i el Pare,
font de tota amó i raó
pel Déu i Home vertader
i sa Mare, Verge pia.

— Puix Calçada vol dir via,
guie'ns pel Camí del Bé!

(SEGON CHOR)

En Aplec de sant plaser
tot Figueres s'extasia...

(Tornada)

— Puix Calçada vol dir via
guie'ns pel Camí del Bé!



Felanitx — 1953

Mossèn BARTOMEU BARCELÓ
Missioner de la Santa Poeta.



>>> Els Goigs de Figueres, de Bartomeu Barceló.

Pel camí de l'exili

Mossèn Bartomeu Barceló i Tortella va entendre el missatge del règim, no esperà que l'autoritat militar tragués les seves conclusions i enfilà ràpidament el camí de l'exili cap a França. El pare Barceló va pujar al tren a l'estació de Girona i, en passar per Figueres, un grup d'amics el van acomiadar. Tot seguit, va prosseguir el seu viatge cap a París.

A la Ciutat de la Llum es va presentar al superior general de la seva congregació, que el va acollir i li va fer costat durant unes setmanes a la casa mare. Els Paüls li van proposar abans de tot que anés a Londres a treballar amb els emigrants espanyols, i després el van voler enviar com a missioner a l'Amèrica Llatina. El pare Barceló no ho acceptà, i a l'estiu de 1925 es va despla-

çar a Perpinyà, on el va acollir el bisbe d'Elna, monsenyor Juli Carsalade du Pont, que li va encomanar diverses tasques pastorals i acadèmiques.

A banda de complir el seu compromís religiós, mossèn Bartomeu es va implicar en la vida cultural de la Catalunya del Nord. Va reorganitzar la revista del Casal Català de Perpinyà, va escriure poesia i va col·laborar en diverses publicacions, com ara *La Veu de l'Empordà* de Figueres, *La Nostra Terra* de Mallorca, *La Tramontane* de Perpinyà, *L'Independent*, *La Croix* i *El Matí* de Barcelona.

A instàncies de Joan Estelrich, felanitxer com ell, l'any 1929 va assistir al Congrés de Minories de Ginebra, com a integrant de la delegació catalana.

Durant el seu exili, també va participar en jocs florals catalans i occitans, hi va obtenir tota mena de premis (ginestes d'or, flors naturals, lliris, englantines i violes), i va aconseguir un merescut reconeixement com a poeta, tant al Rosselló com al País d'Oc. A la Provença, l'any 1932 va ser guardonat amb una copa de vidre de Sèvres donada per Paul Doumer, president de la República Francesa. El mateix any va ser proclamat mestre en gai saber dels Jocs Florimontans, a la Borgonya.

Incomprens pels seus

A la tardor, va rebre males notícies de Felanitx. La seva mare estava molt malalta, i per això va demanar al superior dels paüls que intercedís davant les autoritats per poder-la visitar i acomiadar-se'n abans de morir. El general de l'orde delegà l'afer al provincial, que va resoldre la petició enviant-li un comunicat en què s'expressava en aquests termes: «Por la situación que se creó el Padre Barceló con su sermón en Gerona, no puede durante mucho tiempo regresar a España sin exponerse a que la autoridad militar le ponga de nuevo preso y dé curso al proceso que tiene pendiente y que se sobreesayó sólo de forma provisional».

Mossèn Ramon Muntanyola, capellà i poeta com Barceló Tortella, va denunciar en el seu llibre *Vidal i Barraquer, cardenal de la Pau*, que els paüls van fer ben poca cosa perquè pogués tornar a Catalunya, i fins i tot hi sentencià: «Mn. Barceló, un gran poeta, un gran patriota i un gran missioner, tot i ser durant molts anys deseparat pels paüls».



>> Cristóbal Fernández Valdés, el 1919.

Els que es quedaren

En el seu llibre *Església i societat a la Catalunya contemporània*, Josep Mas-sot explica que vuit persones que la justícia espanyola va relacionar amb la prèdica de mossèn Barceló a la catedral de Girona van ser condemnades a pagar multes de mil pessetes, tota una fortuna per a l'època. Pel que fa al cas concret de mossèn Barceló, el 28 de juliol de 1925 el *Diari de Girona* va publicar que la causa quedava sobreseguda, de moment.

Joan Roig i Montserrat, autor del llibre de referència *Obra poètica de mossèn Bartomeu Barceló*, explica que, en els primers moments d'exili, el pare

Bartomeu va tenir l'ajuda d'amics de Figueres, que el van mantenir econòmicament i espiritualment. Entre d'altres, esmenta Sutrà, Canet, Macau, Garriga i Abdó Heras. Tots aquests personatges del món de la cultura no sols l'ajudaven a ell, sinó que, mensualment, feien arribar diners a la seva mare necessitada.

Durant la dictadura de Primo de Rivera, les relacions entre l'Església catalana i l'Estat van ser tibants, atesa la bel·ligerància de l'autòcrata amb el país, i la resistència fèrria que hi oposaren els bisbes, fonamentalment el cardenal Vidal i Barraquer.

El general estava disposat a posar fi al que ell anomenava «l'acció catalanitzadora» que l'Església exercia des de l'escola i des de la trona. Per tal d'aconseguir-ho, va combatre la predicació en català als centres de culte, i va exigir que a les parròquies s'utilitzés la pronunciació tradicional espanyola del llatí en detriment de la romana, que era l'aconsellada pel cap de l'Església catòlica. A fi d'assolir-ho, pressionà la nunciatura a Madrid, i les cúpules de diverses congregacions, i fins i tot va arribar a coaccionar el mateix Vaticà.

El retorn

Quan el 1930 Primo de Rivera va presentar la dimissió al rei Alfons XIII i

va fugir a París, mossèn Bartomeu va començar a travessar la frontera de forma esporàdica. La primera vegada que va venir al Principat, va fer una breu estada de dos dies a Figueres i d'un dia a Barcelona. No va ser, però, fins al 1935 que, després de deu anys d'exili, tornà definitivament al país i es va establir a Sant Feliu de Guíxols per fer-se càrrec, pastoralment, de la nova urbanització de s'Agaró.

Va ser en aquesta època que va fer amistat amb els mossens poetes Camil Geis i Pere Ribot. A Francesc Civil, un altre gran amic gironí, l'havia conegut el Nadal de 1922 a l'Asil Vilallonga de Figueres, i havien coincidit amb el seu pare, Miquel, l'any 1914 a Arequipa (Perú), durant l'etapa missionera del pare Bartomeu.

Mossèn Bartomeu Barceló i Tortella va viure dues dictadures molt combatives contra la nostra llengua. Ell, però, sempre va tenir molt clar que l'idioma que parlaven Ausiàs March, Ramon Llull i Bernat Metge (valencians, mallorquins i catalans) era el mateix. En una època molt difícil, sempre va ser un home dels Països Catalans, i perquè no hi hagués cap mena de dubte del seu compromís, acompanyava indefectiblement la seva signatura (Bartomeu Barceló i Tortella) amb l'afegit «català de Mallorca».

Les Quaranta Hores

Fins al concili II del Vaticà, hi havia una tradició força estesa entre els rituals de Setmana Santa: la celebració de les Quaranta Hores.

Aquesta devoció, introduïda pel fra-re agustinà Antonio Bellotto a Milà l'any 1527, consisteix a adorar Jesucrist ininterrompudament durant un període de quaranta hores. El fet que siguin precisament quaranta hores és perquè aquest va ser el temps que, segons sant Agustí d'Hipona (reconegut com un dels grans savis de l'Església), Crist va romandre dins el sepulcre abans de ressuscitar.

A Girona, hi ha documentació que confirma que aquesta pràctica religiosa ja es duia a terme durant el segle XVII. Enric Mirambell ho explicava en un dels seus enyorats articles publicats

al *Diari de Girona*; aquest, concretament, el Diumenge de Rams de l'any 2019.

A Girona, les Quaranta Hores es feien a la catedral. Sovint començaven a la tarda, després de les vespres (en el ritu catòlic, ofici vespertí de la litúrgia de les hores) del Diumenge de Rams. L'inici solia consistir en una prèdica d'aproximadament una hora que feia el quaresmer.

Seguidament, el bisbe, acompanyat de tot el capítol catedralici, recollia el Santíssim de l'altar major i el traslladava de forma solemne, en processó, fins a la capella on tenia lloc la vetlla.

Inicialment, a partir d'aquí, autoritats, entitats, gremis, corporacions i algunes famílies es repartien el temps de vetlla, que solia consistir en mitja hora

de sermó i mitja de pregària, acompanyada sovint de música i cants.

Amb el temps s'hi introduïren canvis, i així van desaparèixer els gremis i prengueren més protagonisme les confraries i els homes de l'adoració nocturna.

Manuel Antonio de Palmero i Rallo, que va ser el primer bisbe de Girona nomenat pel Govern de Madrid l'any 1756 (amb la vènia del Vaticà, segons preveïen els acords del Concordat de 1753), va prohibir, l'any 1770, la celebració de les Quaranta Hores i les processons de Dijous Sant i Divendres Sant, perquè considerava que la foscor de la nit donava oportunitats a homes i dones de tenir conductes poc apropiades durant les festivitats religioses que se celebraven.